

Τα νέα οικονομικά μοντέλα σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή

Ε. Μιχαηλίδου, Γεωπόνος, MSc «Περιβάλλον και Ανάπτυξη» του Ε.Μ.Π.
Μετσόβιο Κέντρο Διεπιστημονικής Έρευνας (ΜΕ.Κ.Δ.Ε.) του Ε.Μ.Π.

Τον Φεβρουάριο του 2017 η Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή (ΕΟΚΕ) διοργάνωσε συνέδριο με θέμα «Νέα οικονομικά μοντέλα και κοινωνική καινοτομία: μια ευκαιρία για μια καλύτερη Ευρώπη». Στο συνέδριο παρουσιάστηκαν τα νέα οικονομικά μοντέλα σύμφωνα με τις εγκεκριμένες γνωμοδοτήσεις της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής τα οποία και παρουσιάζονται στη συνέχεια:

Συνεργατική οικονομία (collaborative economy):

Σύμφωνα με την σχετική γνωμοδότηση της ΕΟΚΕ η συνεργατική οικονομία —η οποία, όπως και η κοινωνική οικονομία, υιοθετεί δημοκρατικές και συμμετοχικές μορφές δυναμικής— παρουσιάζει τα εξής χαρακτηριστικά:

- 1) δεν αναπτύσσεται κατ' ανάγκη σε ψηφιακό περιβάλλον· μπορεί να αναπτυχθεί και σε περιβάλλον γεωγραφικής εγγύτητας, χάρη στο οποίο δίνεται έμφαση στις διαπροσωπικές σχέσεις (π.χ. ανταλλαγή αγαθών)·
- 2) συχνά είναι μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα, σε πολλές περιπτώσεις δε, διαπνέεται από αρχές συνεταιρισμού και αλληλεγγύης [π.χ. ορισμένες μορφές πληθοχρηματοδότησης (crowdfunding), όπως η πληθοχρηματοδότηση από δωρεές]·
- 3) δεν αναπτύσσεται πάντα σε παγκόσμια ή διεθνική κλίμακα: συχνά το πεδίο δραστηριοποίησής της βρίσκεται σε πιο περιορισμένα και εντοπισμένα γεωγραφικά όρια (π.χ. ομάδες ιδιοκατανάλωσης)·
- 4) δεν περιορίζεται αποκλειστικά στο οικονομικό πεδίο: αφορά και το περιβαλλοντικό και το κοινωνικό (π.χ. «βιώσιμη κινητικότητα»)·
- 5) δεν αρκείται σε μια νέα μορφή παροχής υπηρεσιών κατά παραγγελία, όπου το παρεχόμενο αγαθό είναι η ικανότητα παραγωγής έργου, αλλά δίνει έμφαση στην πρόσβαση στις υπηρεσίες (π.χ. κοινή χρήση αγαθών)·
- 6) δεν περιορίζεται στα υλικά και υψηλής οικονομικής αξίας αγαθά: εφαρμόζεται σε οποιοδήποτε είδους προϊόντα ή υπηρεσίες (π.χ. «τράπεζες χρόνου»).

Τέλος, η συνεργατική οικονομία περιλαμβάνει διάφορες μορφές όπως:

- «η οικονομία της πρόσβασης» με διάθεση στην αγορά υποχρησιμοποιούμενων αγαθών, δημιουργώντας έτσι περισσότερες επιλογές για τους καταναλωτές και αποτελεσματικότερη χρήση των πόρων,
- η «κατά παραγγελία οικονομία» όπου «εξατομικεύεται» το εργατικό δυναμικό δημιουργώντας μεγαλύτερη ευελιξία και
- η “gift economy” ή «οικονομία της δωρεάς», στην οποία παρέχονται αγαθά και υπηρεσίες κατά αλτρουιστικό τρόπο.

Η οικονομία της λειτουργικότητας (functional economy):

Σύμφωνα με σχετική γνωμοδότηση της ΕΟΚΕ, η οικονομία της λειτουργικότητας αποσκοπεί στην ανάπτυξη της χρήσης των προϊόντων και όχι στην αγορά τους. Από την άποψη αυτή, οι επιχειρήσεις δεν πωλούν ένα προϊόν, αλλά μία λειτουργία που τιμολογείται με βάση τη χρήση του. Κατά συνέπεια, οι παρασκευαστές έχουν καταρχήν συμφέρον να αναπτύξουν, στο πλαίσιο του επιχειρησιακού τους μοντέλου, αντικείμενα ανθεκτικά, επισκευάσιμα, εύκολα συντηρούμενα, καθώς και να εξασφαλίσουν μια προσαρμοσμένη αλυσίδα παραγωγής και εφοδιαστικής.

Το βασικό οικονομικό πρότυπο, εντελώς θεωρητικό προς το παρόν, είναι ότι η αξία έγκειται στα οφέλη που προκύπτουν από τη χρήση του, δηλαδή, στην αξία χρήσης του, αλλά και στο ίδιο το αγαθό ή την υπηρεσία ή στο πώς το βλέπουν οι άλλοι, δηλαδή την αξία του σχετικά με την εργασία ή την αξία ανταλλαγής του.

Οικονομία του διαμοιρασμού και αυτορρύθμιση (sharing economy and self-regulation):

Η ΕΟΚΕ την χαρακτηρίζει ως μια «μη αμοιβαία φιλο-κοινωνική συμπεριφορά» – ή, ακριβέστερα, «η ενέργεια και η διαδικασία του να μοιράζεται κανείς κάτι δικό του με άλλους για τη χρήση του και/ή η ενέργεια και η διαδικασία του να δέχεται κανείς ή να παίρνει κάτι που είναι αλλοιού για δική του χρήση». Έχει τα εξής χαρακτηριστικά:

- αφορά σε πρακτικές που δεν οδηγούν στην ιδιοκτησία αγαθών ούτε στη συνιδιοκτησία τους, αλλά σε μια από κοινού χρήση·
- μεσολαβεί μια πλατφόρμα η οποία φέρνει σε επαφή —κυρίως με ηλεκτρονικά μέσα— ένα πλήθος ατόμων που διαθέτουν αγαθά ή υπηρεσίες με ένα πλήθος χρηστών·
- κοινό στόχο αποτελεί η καλύτερη δυνατή αξιοποίηση συγκεκριμένων αγαθών ή υπηρεσιών μέσω της επιμερισμένης χρήσης τους·
- τα τελικά μέρη στις εν λόγω συναλλαγές περίπλοκης τριμερούς διάρθρωσης είναι κυρίως «ομότιμοι» (P2P/person to person) και ποτέ «επιχείρηση προς καταναλωτή» (B2C/business to consumer).

Επίσης υπάρχει εγκεκριμένη γνωμοδότηση από το 2016 με θέμα «Δέσμη μέτρων για την κυκλική οικονομία». Στόχος είναι η μετάβαση από μια γραμμική οικονομία εξόρυξης-μετασχηματισμού-χρήσης-απόρριψης προς μία κυκλική οικονομία όπου τα απόβλητα μπορούν να μετατρέπονται σε πόρους. Σύμφωνα με την ΕΟΚΕ, ένα τέτοιο μοντέλο καθιστά την οικονομία πιο βιώσιμη και μειώνει το περιβαλλοντικό της αποτύπωμα μέσω της καλύτερης διαχείρισης των πόρων και της μείωσης της εξόρυξης και της ρύπανσης. Επιτρέπει επίσης στις επιχειρήσεις να αποκτήσουν ανταγωνιστικό πλεονέκτημα χάρη στην καλύτερη διαχείριση των πρώτων υλών, καθιστώντας παράλληλα την οικονομία λιγότερο εξαρτώμενη από εισαγόμενες –δυναμικά κρίσιμες και σπάνιες– ύλες. Τέλος δημιουργεί νέες οικονομικές ευκαιρίες και νέες αγορές, εντός και εκτός Ευρώπης, και οδηγεί στη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας σε τοπικό επίπεδο.

Τα μοντέλα αυτά θεωρείται ότι μπορούν να βελτιώσουν τον μέλλον της Ευρώπης. Το κοινό τους χαρακτηριστικό είναι ότι βασίζονται σε ισότιμη συνεργασία και στη μαζική συμμετοχή. Ιδεατά, όλες αυτές οι νέες οικονομίες αποτελούν συμμετοχικά κινήματα που δίνουν επιλογές σε όλα τα πολιτειακά επίπεδα και συμβάλλουν στον εκδημοκρατισμό των κοινωνιών, προς έναν «καπιταλισμό βασισμένο στο πλήθος» (“crowd-based capitalism”). Ως εφαρμοσμένα παραδείγματα των μοντέλων αυτών αναφέρονται τα Airbnb¹ και Blablacar².

Ο πρώτος προβληματισμός που εκφράζεται από την Ευρώπη σχετικά με τα μοντέλα αυτά σχετίζεται με τον τρόπο φορολόγησής τους. Επίσης πρέπει να διασφαλιστεί ότι τα μοντέλα αυτά αφορούν εξίσου τις αστικές και τις πιο απομονωμένες περιοχές, καθώς και το σύνολο των πολιτών. Τέλος υπάρχει ανησυχία σχετικά με τη διασφάλιση των δικαιωμάτων των εργαζομένων και τη

¹ Η Airbnb ιδρύθηκε τον Αύγουστο του 2008, έχει βάση το Σαν Φρανσίσκο της Καλιφόρνιας και αποτελεί μια κοινότητα-αγορά για άτομα που θέλουν να καταχωρήσουν, να ανακαλύψουν και να κάνουν κράτηση μοναδικών χώρων σε ολόκληρο τον κόσμο — διαδικτυακά ή από κινητό τηλέφωνο ή τάμπλετ (<https://www.airbnb.com/>)

² Η Blablacar αποτελεί την μεγαλύτερη διαδικτυακή πλατφόρμα παγκοσμίως για υπηρεσίες carpooling ή συνεπιβατισμού, δηλαδή συνδέει τους ταξιδιώτες που κινούνται προς την ίδια κατεύθυνση και σχεδιάζουν να κάνουν το ίδιο ταξίδι με την υποχρέωση να μοιραστούν τα έξοδα. (<https://www.blablacar.com/>)

δημιουργία επισφάλειας στις θέσεις εργασίας. Επίσης τίθενται θέματα προστασίας των προσωπικών δεδομένων.

Σύντομη κριτική

Καθώς οι πολιτικές της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τη «βιώσιμη», «έξυπνη», «πράσινη» κ.λπ. ανάπτυξη συνεχίζουν να μην καταφέρνουν να αντιμετωπίσουν τα πολυδιάστατα προβλήματα της ανάπτυξης και του περιβάλλοντος, αλλά και να ευνοούν συγκεκριμένες ομάδες συμφερόντων, αναπτύχθηκαν ποικίλες προσπάθειες συμμετοχικών πρωτοβουλιών, απομίμησης αλληλέγγυου, φιλανθρωπικού ή και επιχειρηματικού χαρακτήρα, αρκετές από τις οποίες έχουν μεγάλη απήχηση και αποτελούν παραδείγματα και για άλλες αντίστοιχες δράσεις. Στην προσπάθειά της να αναμειχθεί στις πρωτοβουλίες αυτές η Ε.Ε. (ή ενδεχομένως και να τις οικειοποιηθεί), προχώρησε στις σχετικές γνωμοδοτήσεις της ΕΟΚΕ, σε μια απόπειρα να ορίσει και να οριοθετήσει τις πρωτοβουλίες αυτές με καθαρά οικονομικούς όρους, κατηγοριοποιώντας τις ως νέα οικονομικά μοντέλα, τα οποία αυθαίρετα θεωρείται ότι αποτελούν τον δρόμο προς ένα «καπιταλισμό βασισμένο στο πλήθος», προσαρμόζοντας έτσι τους σκοπούς των πρωτοβουλιών αυτών στην πολιτική και οικονομική πολιτική και ιδεολογία της Ε.Ε.

Ακόμα και η ανιδιοτελής βοήθεια και η αλτρουιστική προσφορά προς τον συνάνθρωπο βαφτίζεται με τον αξιοπρόσεχτο όρο *gift economy*! Κι ενώ οι πρωτοβουλίες οι οποίες εμπίπτουν στην κατηγορία αυτή έχουν φιλανθρωπικό χαρακτήρα και κανενός είδους επιχειρηματικό κέρδος, βασικό μέλημα της Ευρωπαϊκής Επιτροπής είναι με ποιον τρόπο θα μπορέσει να δημιουργήσει ένα κατάλληλο νομικό πλαίσιο ώστε να τις φορολογήσει, τη στιγμή που σε όλο τον κόσμο η φορολογία αποτελεί μέρος των κερδών κάθε ιδιώτη κι επιχείρησης προς το κράτος.

Τέλος, εντύπωση προκαλούν οι κίνδυνοι που εντοπίζουν οι ευρωπαίοι από την εφαρμογή των μοντέλων αυτών, μεταξύ των οποίων είναι η ανησυχία για τη διασφάλιση των δικαιωμάτων των εργαζομένων και η δημιουργία επισφάλειας στις θέσεις εργασίας, ενώ την ίδια στιγμή οι ίδιοι εναντιώνονται στις συλλογικές συμβάσεις και έχουν ως σημαία τους τις ευέλικτες μορφές απασχόλησης. Σε σχέση με τα θέματα προστασίας των προσωπικών δεδομένων, προφανώς και υπάρχουν κίνδυνοι, αλλά έτσι κι αλλιώς τα προσωπικά μας δεδομένα ήδη είναι εκτιθέμενα και στη διάθεση των κυβερνήσεων αλλά και ιδιωτών με πολλούς διαφορετικούς τρόπους.

Πηγές

EuroMontana, 2017. *New economy models and social innovation: an opportunity for a better Europe*, EuroMontana Communication Innovation, 18 April 2017.

Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή, 2016. *Δέσμη Μέτρων για την Κυκλική Οικονομία, Γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής*, NAT/676, Βρυξέλλες, 27 Απριλίου 2016.

Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή, 2016. *Η οικονομία της λειτουργικότητας*, Γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής, INT/784, Βρυξέλλες, 15 Δεκεμβρίου 2016.

Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή, 2016. *Οικονομία του διαμοιρασμού και αυτορρύθμιση*, Γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής, INT/779, Βρυξέλλες, 25 Μαΐου 2016.

Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή, 2016. *Συνεργατική οικονομία*, Γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής, INT/784, Βρυξέλλες, 15 Δεκεμβρίου 2016.